

Laca Tijdingen

België-Belgique
P.B.
1020 Brussel 2
1/1475

Driemaandelijks tijdschrift van LACA.
Geschied- en Heemkundige Kring van Laken

Jaargang 9 - Nummer 4 - juni 1998

Laken

Wapen van de Koninklijke
Residentie Laken
Koninklijk Besluit van 20 april 1857

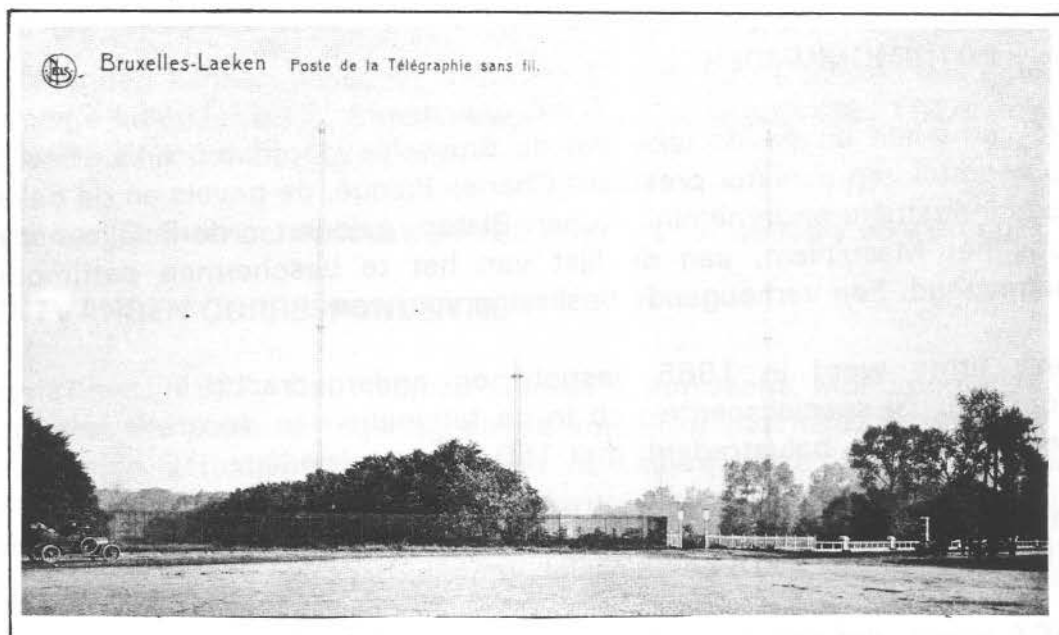
Verantwoordelijke uitgever:
Leon Candau, Rode Kruislaan, 15, 1020 Brussel, tel. 02/268.69.58
Afgiftekantoor : 1020 Brussel 2

➔ TEN GELEIDE ➔

1. - TOEGEVOEGDE ILLUSTRATIES

LACA weet dat beeldentaal een grote zeggingskracht heeft. Wegens plaatsgebrek in het vorige nummer van LACA Tijdingen was het helaas niet mogelijk nog meer illustraties te publiceren :

- a. Enerzijds bij het artikel van G. Vanden Bussche met betrekking tot het draadloze telegrafiestation in Laken.
- b. Anderzijds bij het artikel van erelid G. Abeels nopens de huidige toestand van het bizarre paviljoentje in de Fineaustraat.

Het zendstation verborgen achter de bomen met daarboven zicht op de hoge masten van het station. Historische auto, uiterst links op de prent.

Huidige toestand van het paviljoentje in de Fineaustraat

2. – TOEGZONDEN DOCUMENTATIE EN INFORMATIE

- a. Dank aan de heer **Vanhemelrijck**, directeur stadsbibliotheek (Laken) voor het vestigen van de aandacht op de informatie nopens het intussen verdwenen Lakense "*Hof van plaisantie*", verschenen in "*Monumenten en Landschappen*" nr. 90.blz. 29-31.
- b. Dank ook aan de heer **C. Blindemans**, molenliefhebber uit Ternat, die ons een uittreksel bezorgde uit een studie, opgesteld door de heer Herman Holemans, onder titel "*Kadastergegevens 1835-1980 – Brabantse wind- en watermolens*", onder de auspiciën van de studiekring "*Ons Molenheem*" uit Kinrooi.

De studie bevat interessante gegevens om dit thema verder uit te werken voor Laken.

3. – PATRIMONIUMBEHOUD

We vernamen uit goede bron dat de Brusselse Hoofdstedelijke Gewestregering, op voorstel van minister president Charles Picqué, de gevels en de daken van de oude industriële onderneming Aubert-Blaton, gelegen in de Paviljoenstraat, nr. 4, nabij het Masuiplein, aan de lijst van het te beschermen patrimonium heeft toegevoegd. Een verheugende beslissing voorwaar !

Deze firma werd in 1865 gesticht en ondergebracht in een ambachtelijke brouwerij. Zij specialiseerde zich in de fabricatie van decoratieve tuinelementen (beelden, vazen, balustraden), met 150 personeelsleden.

Na opeenvolgende uitbreidingen vertoont dit monumentale geheel, samen met het grote atelier (1927), een klassiek complex met een grote homogeniteit.

LACA hoopt, dat deze aangelegenheid gunstig beoordeeld zal worden en dat het gebouw definitief op de lijst van het architecturale erfgoed geplaatst kan worden, terwijl men er ook een zinvolle bestemming voor zal vinden.

4. – HEEMKUNDIGE KALENDER 1999.

Eigenlijk had de heemkundige kalender 1998 in het teken van Expo 58 moeten staan (veertig jarige herdenking in 1998 !). Helaas dit feit is ons geheel ontsnapt. Een beetje verblind door het jubileum van de Lakense Onze-Lieve-Vrouwekerk in 1997 hebben we het thema van de jaarkalender 1998 gewijd aan verdwenen en nog bestaande kerken en kapellen in Laken.

De verkoop van onze kalender kende al vijf jaar een groot succes en wij danken, langs deze weg, allen die zich voor deze publicatie (een collectors item) interesseren !

Nood brengt raad. Aanvang 1998 werd reeds gestart met de voorbereiding van kalender 1999 die als motto draagt : "*EXPO 58 – LAKEN TOEN – DE WERELD NU*".

Aan de 14 geselecteerde prenten en foto's werden geen uitgebreide gegevens, noch merkwaardige bijzonderheden toegevoegd. Men vindt deze in overvloed in de media van vandaag. Wel gaan we uit van de gedachte : *"Wat gebeurde er allemaal na 1958 ?"*. Per land en per foto wordt een synthese gegeven van de technieken, sociale en politieke schokgolven die soms gunstig, maar meestal ongunstig uitvielen ... die vraagtekens doen rijzen. Inderdaad, de hoop op een humanitaire wereld, dank zij de technische vooruitgang die in 1958 in het verschiet lag, werd na 40 jaar nog helemaal niet bewaarheid.

Voor de Lakense spreuken beperkten we ons niet tot een simpele letterlijke vertaling. We zochten eerder naar de diepe achterliggende merkwaardige volkse wijsheid (filosofie) en de soms dubbele bodem die deze gezegden inhouden en die de tijd overleefden.

Belangstellenden kunnen vanaf nu reeds inschrijven op de traditioneel geworden heemkundige kalender bij E. Christiaens, Prudent Bolslaan 138, 1020 Brussel – Tel. : 02/426.55.88 (liefst na 19 uur)

Met dank aan Gemeenschapscentrum Nekkersdal voor de logistieke steun.

5. – ONTVANGEN CORRESPONDENTIE

Leuven, 11 mei 1998. De Vlaamse Contactcommissaris Monumentenzorg, in opdracht van de Vlaamse regering en de kerkelijke overheid, is op zoek naar grote en kleine verenigingen die op een of andere wijze ijveren om o.a. de uitstraling van religieuze bouwwerken te bevorderen. Zij willen hun werkwijze in kaart brengen zodat de overheid haar beleid en ondersteuning kan bijsturen. Een vragenlijst begeleidde deze brief die wij natuurlijk ingevuld hebben en onmiddellijk verstuurd.

Wij zijn maar een kleine vereniging, maar met de artikelenreeks over de beeldhouwde heiligenreeks aan de voorgevel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Laken, poogden we een klein gedeelte van het onroerend religieus patrimonium van de Lakense hoofdkerk te bespreken en door de beschrijving en de uitleg van de beelden meer interesse daarvoor te wekken. (Mensen die Laken bezoeken kunnen er ook mee gediend zijn). Dit is ons slechts ten dele gelukt. Kennen wij de opdrachtgevers en plaatsingsdatum van de beeldhouwwerken ?

Het zou toch interessant zijn deze gegevens in onze bespreking te verwerken. We stellen dus onze hoop op de medewerking van de pas gestichte K.C.E. (Kerkelijk Cultureel Erfgoed). Hopelijk kunnen zij ons enkele handige tips verschaffen om ons doel te bereiken.

L. Candau
Voorzitter

OVER GOTHA EN DE KONINKLIJKE RESIDENTIE LAKEN

Zolang Duitsland verdeeld was, kon het stadje Coburg in West-Duitsland gemakkelijk bereikt worden. Voor de stad Gotha, in de DDR gelegen, was dit heel wat moeilijker. Met de hereniging echter zijn de grenzen opengestaan. Gotha in Thüringen kan eindelijk bezocht worden.

Gotha gaat er prat op zich "*Residenzstadt Gotha*" te kunnen noemen. Niet alleen de actuele toeristenfolders vermelden het. Al in de vorige eeuw kon men zijn trots niet verbergen. Hierbij staat als illustratie een wat ongewone toeristische foto van een 19de eeuwse riooldeksel, dat wel een zekere schoonheid uitstraalt. Het ligt vlakbij het slot Friedenstein. Men kan er niet omheen kijken : de Sanctus Gothehardus met mijter en staf is getooid met de stedekroon en is er als de stadsheilige vereerd.

Komend vanuit Brabant en bezig met de LACA-kring trof me daarbij iets. Dààr waar leden van de vorstelijke familie van Saksen-Coburg-Gotha zetelden, werd de gemeente verheven tot "*Residenz*" of "*Koninklijke Residentie*".

Gotha en Saksen

Aan de hand van een recente diepgaande studie van haar echtgenoot mr. A. Buschmann (1991) over het Huis Saksen-Coburg-Gotha, verleende mevrouw Bé Buschmann-Antoni welwillend haar medewerking door ons de volgende gegevens over te maken, waarvoor mijn dank.

"De Wettiner traden voor het eerst op in de Sorbische Mark (892). Sinds 1089/1125 waren zij markgraven in Meissen (de latere porseleinstad aan de Elbe). En in 1242 werden zij ook landgraven van Thüringen.

*De Gouden Bul –(1356; regelde het geschil tussen Paus en Keizer over het aanstellen van de Keizer; voortaan door 7 keurvorsten)- verleende het statuut van keurvorst aan de hertogen van Saksen-Wittenberg (de Askaniërs). Daar dit geslacht uitstierf, verleende de Keizer de titels van keurvorst en hertog aan de markgraven van **Saksen-Meissen** (de Wettiner)(1423)."*

*"Het land van **Gotha** was oorspronkelijk Thürings-Frankisch koningsgoed.*

*In 1247 kwam het in het bezit van de markgraven van **Saksen-Meissen**.*

In 1485 kwam Gotha bij een deling in handen van de Ernestiner Linie van de hertogen en keurvorsten van Saksen-Meissen.

In 1547 ging de functie van keurvorst over op de Albertinische Linie van de hertogen van Saksen-Meissen.

Er volgden nog vele splitsingen en samenvoegingen in de Ernestiner Linie, totdat uiteindelijk 7 Saksische linies ontstonden : Saksen-Gotha (uitgestorven 1825), Saksen-Coburg, Saksen-Meiningen, Saksen-Römhild (uitgestorven 1700), Saksen-Eisenberg (uitgestorven 1707), Saksen-Hildburghausen, Saksen-Saalfeld".

Bij de afschaffing van het Heilige Roomse Rijk der Duitse Natie hield Saksen op een keurvorstendom te zijn en werd toen het koninkrijk Saksen (1806). Na het Congres van Wenen (1815) werden de vorsten opnieuw hersteld in hun vroegere functies, maar de keurwaardigheid was definitief afgeschat.

Meer dan tweehonderdvijftig jaar lang (1640-1918) resideerden in **Gotha** de hertogen van Saksen-Gotha.

De republiek Weimar schafte in 1918 de vorstelijke privileges af en onteigende hertog Karl Edward (wat later herzien werd). De vrijstaat Thüringen hechtte (opnieuw) Gotha aan, dat sedert 1945 en tot 1989 deel was van Oost-Duitsland. Interessant om er te bezoeken is het grootse Friedenstein uit de 17de eeuw dat hertog Ernst van Saksen-Gotha-Altenburg er liet bouwen. Het is bekend dat Voltaire er in de hertogelijke bibliotheek heeft zitten werken (1753). Nu zijn de musea en het kasteel voor het publiek opengesteld en werd de hertogelijke bibliotheek de kern van de Landesbibliothek Gotha. De "*Almanach de Gotha*" is hier ooit boven de doopvont gehouden.

Het zij nog vermeld dat ook Coburg in 1920 met Beieren verenigd werd.

Saalfeld

Koning Leopold I werd in Coburg geboren in het kasteel Ehrenburg in de benedenstad, als zoon van Frans von Saksen-Coburg-Saalfeld.

"De hertogdommen Saksen-Coburg en Saksen-Saalfeld", zo vervolgt mevrouw Buschmann-Antoni, "werden onder de hertogen van Saalfeld in 1699 verenigd. Verder verkreeg het Huis Saalfeld door oorlogen nog vele bezittingen. Het hertogelijk Huis Saalfeld nam de naam Saksen-Coburg-Saalfeld aan, omdat Coburg de belangrijkste bezitting was.

De linie der hertogen van Saksen-Gotha stierf in 1825 uit. Een verdelingscontract kwam tot stand. De hertog van Saksen-Coburg-Saalfeld deed daarbij afstand van Saalfeld, maar erfde het hertogdom Gotha, waarna zij zich (in het Duitse Rijk) hertogen van SAKSEN-COBURG-GOTHA gingen noemen. De gezamenlijke landen van Hertog Ernst I bevatten in totaal 151.000 inwoners !"

Leopold I

Hem vinden we in de Belgische geschiedschrijving terug als de stichter van de dynastie Saksen-Coburg-Gotha in België. Maar de Grondwetsartikelen 60 en 61 vermelden geen "*Gotha*", enkel "*Saksen-Coburg*" ("Z.M. Leopold, Joris, Christiaan van Saksen-Coburg"). De catalogus van de tentoonstelling "*Leopold I en zijn Tijd*" (1965) vermeldt hem als Leopold van Saksen-Coburg-Saalfeld. Ook hertog van Saksen naar een naamkaartje van 1817.

Wordt Saalfeld weggelaten, dan wordt Gotha er niet aan toegevoegd. De vraag is wanneer in België "Saalfeld" werd vervangen door "Gotha". In de aantekeningen, noot 15, p. 343 van de catalogus (1965) lost de heer De Stobbeleir dit probleem aldus op : *"Belangrijk is het feit dat het huis van Saksen-Coburg-Saalfeld van 16 november 1826 af, de titel voert van Saksen-Coburg-Gotha. In de tentoongestelde stukken wordt hij met de verkorte uitdrukking aangeduid : SAR le prince Leopold de Saxe-Cobourg. Vanaf 1833 wordt Gotha aan zijn naam toegevoegd als "duc de Saxe, prince de Saxe-Cobourg-Gotha".*

Vanaf de Almanach de Gotha 1860, dragen alle leden van het huis van Saksen-Coburg-Gotha, met inbegrip van de Belgische prinsen, de dubbele titel van "duc de Saxe, prince de Saxe-Cobourg-Gotha"

Koninklijke residentie

Los van deze bedenking over zijn titulatuur, staat vast dat er connecties waren met Gotha. Dat een telg van de familie, Saksen-Coburg, die ooit in Engeland had gewoond en er nog het kasteel Claremont bezat, die zich als eerste koning geconsolideerd had in een nieuw opgerichte staat en die zich ook wereldwijd bekend had gemaakt, Laken nam of kreeg van de staat, als thuishaven van de Belgische koninklijke familie is niet zo ongewoon. Geacht lid Verheyleweghen opperde het idee dat *"koninklijke residentie"* ook al vroeger bestond : de auteurs d'Ypersele de Strihou spreken over *"Laeken, Résidence Impériale et Royale"* wegens het verblijf van de gouverneur der Oostenrijkse Nederlanden, Albrecht von Saksen-Teschen en vrouw Maria-Christina van Habsburg; de residentiële benaming verdween onder het Franse en Hollandse bewind. Een nieuwe officiële aanvraag was vereist om de eretitel te dragen en deze werd toegekend.

Het volgende deed zich voor in de gemeenteraad van Laken. In een rapport van 15 april 1857 laten de gemeenteraadsleden weten aan de Minister van Binnenlandse Zaken dat zij gedelibereerd hadden in september 1856 over het toekennen van een Lakens wapenschild met bijzondere kenmerken. Daartoe steunden zij op een arrest van 6 februari 1837, waarbij de vorm van de gemeentezegels was vastgesteld. Amper vijf dagen later, op 20 april 1857 ondertekende Leopold I een patentbrief waarin Laken de toestemming werd verleend om een wapenschild met koningskroon en de vermelding *"Résidence Royale"* te dragen (later werd ook de Nederlandse term officieel aanvaard). Vergelijken we met Gotha, dan zijn dezelfde ingrediënten aanwezig : de patroonheilige van de gemeente in zittende houding, een kroon, de woorden Residenz (Gotha) of Résidence ... royale (Laken).

Was het politieke klimaat gunstig om dit toe te staan ? Ja ! Minister Pieter (Pierre) De Decker – tevens Minister van Binnenlandse Zaken - leidde de regering van maart 1855 tot 30 oktober 1857. Hij vormde de laatste Unionistische regering. In juli 1856, twee maanden vooraleer de gemeenteraadsleden de zaak bespraken, was met enthousiasme en allerlei feestlijkheden het 25-jarig regeringsjubileum van Leopold I gevierd.

Toen bleek ook dat de wrok verdwenen was, de wrok die Europese autocratische monarchen en Duitse vorstjes hadden gekoesterd tegen "*die Coburger, die een grondwet had geaccepteerd in België met zéér weinig macht voor de koning*". Overigens had de huwelijkspolitiek van Leopold I zijn dynastie gebonden aan bijna alle Europese vooraanstaande monarchen. En er wachtte hen een uitnodiging om aanwezig te zijn op de huwelijksplechtigheid van dochter Charlotte met de aartshertog van Oostenrijk in juli 1857.

Dit laatste feit was een aansporing voor de Lakenaars om hun nieuwe wapenschilden te kunnen uithangen als de hoge gasten aankwamen. Het moest allemaal snel gaan : LAEKEN RÉSIDENCE ROYALE, was een lang woord om te schilderen ! (*)

(*) Laken was toen nog een Vlaams-Brabants dorp, maar de officiële taal van bestuur, Hof, gerecht en leger was de Franse taal.

Geraadpleegde bronnen

- Buschmann, A. Onderzoek over het Huis SAKSEN-COBURG-GOTHA en over Leopold I tot het tijdstip van zijn betrokkenheid bij België. 1991.
- *Leopold I en zijn Tijd*, Nationale tentoonstelling. Koninklijk Paleis te Brussel, Brussel, A.R.A., 1965.
- Luykx, Th., *Politieke geschiedenis van België*, deel 2. Antwerpen, Kluwer, 1985, 5de druk. p. 932.
- Michelin Guide. *Allemagne, Cobourg, Gotha*. Parijs, Pneu Michelin, 1995.
- Pirenne, H., *Histoire de Belgique*, deel 7. Brussel, Lamertin, 1948. Livre I & II.
- Toeristische folder Gotha.

H. Verstraete

Riooldeksel in Coburg

DE GILDEN EN NATIES VAN BRUSSEL

Dit artikel sluit aan bij de bijdrage van de auteur over "*De Infante Isabella en de Lakense geschiedenis*" (Zie LACA Tijdingen, maart 1998). Vooraleer het onderwerp in detail te bespreken, moet het in zijn historische context worden geplaatst.

Het stedelijk gezag in de Middeleeuwen

In de Middeleeuwen omvatte de stedelijke gezagsstructuur drie leden namelijk de magistratuur, de brede raad en de kleine raad.

Het eerste lid was een wetgevend orgaan, d.w.z. dat het de wetten uitvaardigde. De twee andere leden waren raadgevende organen, die zich voor of tegen de wetsvoorstellen moesten uitspreken. De magistratuur was een raad bestaande uit de aman en de luitenant-aman, 10 patriciërs en 9 dekens van de gilden. De aman en de luitenant-aman werden door de vorst aangesteld. De aman had gezag over gans het gewest, zowel de stad als de omgeving.

De naam aman zou komen van het Vlaamse woord ambtman, waarbij men de beambte bedoelde die verantwoordelijk was voor het beheer van de bezittingen van de vorst (Cf ambtenaar in het Nederlands). De aman en de luitenant-aman waren belast met de rechtspraak en de politie. Onder de tien patriciërs was er een eerste burgemeester, zeven schepenen en twee ontvangers. Onder de negen dekens van de gilden was er een vice-burgemeester, zes beëdigde raadslieden en twee ontvangers. Men vindt in de samenstelling van onze huidige gemeenteraden nog altijd sommige van die functies terug, behalve dat de burgemeester thans de eerste magistraat van de stad is en het hoofd van de politie.

De gilden

De gilden waren groeperingen van werklieden, ambachtslieden of handelaren die hetzelfde beroep, ambacht of handel uitoefenden. Volgens de geraadpleegde bronnen waren er een vijftigtal gilden.

G. Des Marez geeft in zijn "*Guide illustré de Bruxelles*" (Brussel, Koninklijke Belgische Touring Club, 1979) een lijst van 48 beeldjes die de gilden voorstellen, die de omheining van de Kleine Zavel in Brussel versieren.

De gilden waren onderworpen aan een corporatieve reglementering. De leiding van de gilde berustte bij de dekens die de eed hadden afgelegd voor het schepenambt van de stad. Deze beëdigden waakten over het naleven van de privilegiën, de costuymen en de reglementen. Zij legden boetes op aan overtreders en vertegenwoordigden, in alle omstandigheden, de vereniging.

De corporatieve reglementering had vooral tot doel de beperking van de concurrentie via het vastleggen van de verkoopprijs, en het behoud van een evenwicht tussen het aantal producenten en de omvang van de markt. Zij moest ook de kwaliteit en de kwantiteit van de producten garanderen en zij hield zich bezig met de controle van de maten en gewichten.

De juistheid en de wijsheid van de regels en principes, vervat in de corporatieve reglementering die, in principe, de harmonische werking van een samenhangend economisch systeem moeten verzekeren, is opmerkelijk.

De belangrijke toename van het aantal faillissementen in onze tijd, is b.v. te wijten aan de miskenning van de regel het evenwicht te behouden tussen het aantal producenten en de omvang van de markt, met andere woorden tussen vraag en aanbod.

De corporatieve reglementering bevatte ook nauwkeurige voorschriften betreffende de toegang tot het ambacht of het beroep. Deze omvatten een vormingscyclus evenals de voorwaarden van werk en vergoeding.

De vormingscyclus bestond uit drie trappen :

- **De leerjongen**

De leeftijdsdrempel voor de toegang varieerde naargelang de gilde, van 8 tot 15 jaar. De duur van de leertijd hing af van de moeilijkheid van het beroep. De toegang tot de leertijd vereiste het betalen van een toegangsrecht.

De leerjongen kreeg geen enkele vergoeding, behalve de voeding en, eventueel, de huisvesting.

- **De gezet**

Na het volbrengen van de reglementaire tijd bereikte de leerjongen de status van gezet. In sommige gevallen was deze toegang onderworpen aan het slagen in een technische proef. Hij was ook onderworpen aan het betalen van een toegangsrecht.

- **De meester**

Om het meesterschap te bereiken moest de gezet niet alleen een toegangsrecht in geld en wijn betalen en in sommige gevallen een maaltijd voor de confraters, maar ook een "*meesterwerk*" uitvoeren, dat door de juryleden van de gilde werd beoordeeld.

Men kan het ontstaan van de gilden plaatsen in 1303, de datum waarop in Brussel het plebs in opstand kwam en de gevestigde machten verplicht werden belangrijke toegevingen te doen.

Aanvankelijk hadden de ambachtslieden die een zelfde beroep uitoefenden de tendens zich in een zelfde buurt te vestigen, naargelang hun aantal groeide door de demografische expansie van de stad.

In verschillende gevallen gebeurde de concentratie in een zelfde plaats om zuiver technische redenen. De ververs, wier beroep veel water vereiste, vestigden zich zo dicht mogelijk bij de Zenne. In andere gevallen ging men vooral dicht bij de markten wonen : de slachters vestigden zich dichtbij de vleeshallen.

De straatnamen, die tot op heden voortbestaan, getuigen nog van het economische en sociale fenomeen van de concentratie van verschillende beroepen : voor de voeding (Haringstraat, Boterstraat, Vlees- en Broodstraat), voor een ambachtelijk beroep of een gespecialiseerde handel (Hoedenmakersstraat, Spoormakersstraat, Kleerkopersstraat).

De gewoonte van het dagelijkse buurtcontact bevorderde de groei van de solidariteit tussen ambachtslieden met een zelfde beroep. Het duurde echter zeer lang vooraleer feitelijke solidariteit werd omgezet in een juridische solidariteit, m.a.w. vooraleer de gilden-corporaties officieel werden erkend.

De eerste ambachtslieden die zich beroepshalve organiseerden waren de munters en goudsmiden. Hun charter gaat terug tot de eerste helft van de XIVe eeuw. Het jaar 1363 is een keerpunt. Sedert dat ogenblik werd de officiële erkenning toegekend aan 23 gilden. Met dient echter te wachten tot de volksrevolutie van 1421, vooraleer de ambachtelijke beroepen hun officiële statuut verkrijgen.

De gilden namen deel aan het gemeentebeleid door hun dekens. Omdat het aantal corporaties te groot was om tot de overeenstemming in de vergaderingen te komen verenigden zij zich in negen korpsen, de negen naties genaamd, die zich onder de bescherming van de meest vereerde Brusselse heiligen plaatsten.

De naties

Aanvankelijk lijkt de structuur van de naties gebaseerd te zijn op de verdeling in economische sectoren. Vervolgens gebeuren er wijzigingen die ingaan tegen de logica van het systeem. Dit heeft tot gevolg dat de samenstelling varieert naargelang de geraadpleegde auteurs.

In de XVle eeuw doet de situatie zich ongeveer als volgt voor :

De Onze-Lieve-Vrouwe-natie :

De slagers, de handelaars in gezouten vis, de groentehandelaars en de goudsmiden.

De Sint-Gillis-natie :

De handelaars in zoetwatervis, de garenhandelaars, de handelaars in vetstoffen, de fruithandelaars, de schippers en de loodgieters.

De Sint-Goriks-natie :

De kleermakers, de lakenhandelaars of kousenmakers, de bontwerkers, de kleerverkopers, de barbiers en de borduursters.

De Sint-Jans-natie :

De smeden, de slotenmakers, de koperslagers, de messenmakers, de schilders, de goudslagers en de glazenmakers, de zadelmakers, de draaiers, de rietdekkers.

De Sint-Jacobs-natie :

De bakkers, de molenaars, de dakpandekkers en de kleinhandelaars in wijn.

De Sint-Pieters-natie :

De handschoenmakers, de leerlooiers, de gordelmakers, de schoenmakers en de schoenlappers.

De Sint-Niklaas-natie :

De wapenmakers, de uitdragers, de gilde van de vier gekroonde (de steenkappers, de metsers, de beeldhouwers en de leidekkers), de timmerlieden en de wagenmakers.

De Sint-Laurens-natie :

De wevers, de volders en de blekers.

De Sint-Kristoffel-natie :

De lakenscheerders en de ververs.

In de XVIIIe eeuw vertegenwoordigden de gilden-corporaties slechts iets minder dan een kwart van de actieve bevolking. Tijdens de Franse Revolutie verliezen zij hun politieke macht en worden ze afgeschaft. In de XIXe eeuw ontstaat, met de industriële revolutie, een nieuwe vorm van sociale organisatie waardoor de loontrekkenden zich aansluiten bij syndicaten, die als taak hebben hun belangen te verdedigen tegen de nieuwe gezagsdragers (het patronaat, de staat). De bedrijvigheid van deze syndicaten spitst zich vooral toe op de verdediging van de arbeiders op het vlak van lonen, sociale bescherming en arbeidsvoorwaarden in het algemeen. In België vindt men in het syndicaal pluralisme de filosofische en taalkundige scheidingen terug die eigen zijn aan het land.

G. Vanden Bussche

Vertaling : J. Fransman

Geraadpleegde bronnen :

Henne, A. en Wauters, A., *Histoire de la Ville de Bruxelles*, Brussel, Culture et civilisation, 1968 Deel I.

Hymans, L., *Bruxelles à travers les âges*, Brussel, Bruylant – Christophe en Cie, s.d., Deel I.

Juste, Th., *Histoire de Belgique*, Brussel, Bruylant – Christophe en Cie, 1968, Deel II.

Verniers, L., *Un millénaire d'histoire de Bruxelles des origines à 1830*, Brussel, A. De Boeck, 1963.

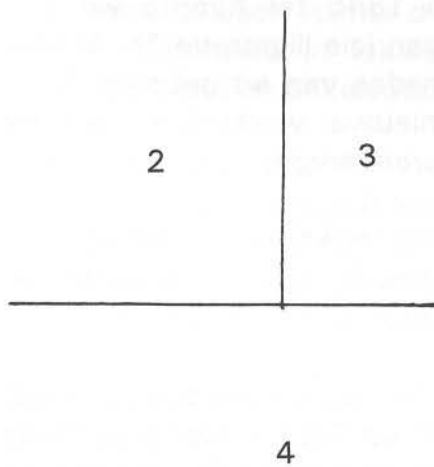
Illustraties :

N.B. De illustraties hebben alle betrekking op de Kleine Zavel.

1. Het Kleine-Zavel plantsoen werd in 1890 ingehuldigd. Het is het werk van architect H. Beyaert (1823-1894). Het is omgeven door een omheining in smeedijzer en zuiltjes in Gotische stijl, met beeldjes (48) erop die de "Gilden" voorstellen. Deze werden uitgevoerd door verschillende beeldhouwers naar voorbereidende tekeningen van de schilder Xavier Mellery (Laken 1845-1921) (zie LACA Tijdingen september 1995).
2. De omheining met op het voorplan "*De koperslagers en metaalgieters*" van Jef Lambeaux (1852-1908). Attributen : pot, kan en hamer.
Links de Kapellekerk.
3. "*De wapenmakers, de kleermakers en de polijsters*" van G. Van den Kerckhove (1841-1915). Attributen : een jonge man die een zwaard onderzoekt, aan zijn voeten een helm.
4. "*De groentekwekers en de zagers*" van A. Hambresin (1850-1937)
Attribuut : een zaag.

De illustraties komen uit de collecties van E. Christiaens en D. Van Kriekinghe.

BRUSSEL THURN EN TASSIS

Sedert een aantal jaren reeds wordt er getwist over verschillende bestemmingsprojecten voor de site Brussel Thurn en Tassis. Dit gebouwencomplex vormt een vierhoek van ongeveer 25 hectaren die wordt omsloten door de Havenlaan, de Dieudonné Lefèvrestraat, de Stapelhuisstraat, de Picardstraat en de brug van de Emile Bockstaellaan, d.w.z. aan de samenvloeiing van de kanalen van Willebroek en Charleroi en op de verbinding van de spoorwegen van Noord en Zuid.

Het omvat een groot net van spoorlijnen, een spoorwegstation, een administratiegebouw, een posterijengebouw, een speciale stapelplaats, een openbare stapelplaats en een douanegebouw. Toen het nog operationeel was vervulde het vier functies :

1. de spoorweg en de overslag van goederen
2. de inning van taksen en accijnzen
3. de opslag en de herverdeling van goederen
4. de administratie en de posterijen.

Historische context

Sedert de tweede helft van de 16^e eeuw, toen het Willebroekkanaal werd gegraven dat Brussel met de Rupel en de Schelde verbindt, werden de ingevoerde goederen per schip tot in het hart van de stad aangevoerd in een reeks door loskaaien omgeven havenkommen. Deze kaaien droegen namen overeenkomstig hun bestemming : Baksteenkaai, Brandhoutkaai, Handelskaai, enz... De goederen werden op de kaaien zelf opgeslagen of in privé-stapelhuizen.

Een eerste openbaar stapelhuis werd gebouwd in 1780 in de nabijheid van het Sint-Katelijnedok aan de Arduinkaai. Na zijn buitengebruikstelling werd dit gebouw de Vlaamse Schouwburg.

Een tweede openbaar stapelhuis werd gebouwd in 1846 ter hoogte van het huidige kruispunt van de Diksmuidelaan en de Ieperlaan (zie illustratie 1). Al zeer spoedig overtroffen de opslagbehoeften de mogelijkheden van dit gebouw. Door de opkomst van de spoorwegen ontstond een nieuwe werkwijze voor de goederenopslag aangepast aan dit nieuwe type goederenvervoer.

De opslag "onder douane" bood bovendien de mogelijkheid de inning van rechten en accijnzen uit te stellen tot op het ogenblik dat de goederen de opslagplaats verlieten om in het consumptiecircuit gebracht te worden.

In 1897 kocht de stad voor een prijs van 2 miljard in huidige muntwaarde het grootste deel van het eigendom van de familie Thurn en Tassis. Het was Franz van Thurn en Tassis die in 1516 de eerste internationale postdienst organiseerde. De trekpaarden van de postkoetsen rustten uit in de beemden langsheen het kanaal op de plaats waar zich thans de gebouwen van Thurn en Tassis bevinden.

In 1897 gaf de Staat zijn goedkeuring aan de plannen voor een nieuw stapelhuis gekoppeld aan een nieuw spoorwegstation, ter vervanging van het Groendreefstation dat te klein was geworden, en een douanegebouw. De toewijzing van de werken gebeurde op 9 april 1903. De bouw van het openbare stapelhuis, het douanegebouw en de andere loodsen en opslagruimten werd toegewezen aan de ondernemingen Louis Dewaele. Het stapelhuis vertoont een harmonieuze combinatie van baksteen, arduin, smeedwerk en glaswerk. Het samenbrengen van oude en moderne technieken maakte in die tijd van het gebouw een meesterwerk van de meest vooruitstrevende bouwtechnieken.

Het tweede stapelhuis van 1846 werd afgebroken in 1911. Het nieuwe stapelhuis bood een ruimte van 43.000 m² die per loge aan privé-ondernemers verhuurd werden. De deuren van de loges waren vergrendeld door sloten die twee sleutels vereisten : een sleutel van de huurder en een sleutel van de douanier. Dit stapelhuis werd gesloten in 1988 : het was niet meer aangepast aan de eisen van de moderne behandeling en het opslaan van goederen.

Het spoorwegstation werd gebouwd door de bouwondernemingen J. Declercq en G. Lapierre.

Beschrijving

Het overzichtsplan gevoegd bij dit artikel geeft de mogelijkheid de verschillende gebouwen beter te situeren.

1. Openbaar stapelhuis (B)

Wij beginnen opzettelijk ons bezoek bij het gebouw B.

Inderdaad, dit enorme gebouw (50 m. op 175 m) evenwijdig ingeplant met het kanaal en de Havenlaan, dat bouwkundig en functioneel, een van de merkwaardigste bouwsels van de Thurn en Tassis site is (illustratie 2). De gevels zijn rijkelijk versierd. Het interieur, "*de gevangenis*" genoemd, omvat vier niveaus, ieder afgezet door overhangende galerieën boven een ruime centrale open ruimte die overdekt is met een metalen gebinte. Elke verdieping is opgedeeld in lokalen (loges) die afgesloten zijn door glijdende metalen poorten. Een enkelvoudige spoorlijn loopt door het hele gebouw (illustratie 3).

2. Douanegebouw

Dit gebouw bevindt zich in de nabijheid van de stapelhuizen A en B (illustratie 4). Het werd gebouwd tussen 1904 en 1907 door architect Van Humbeek en is thans nog in gebruik. De regionale directie van douanen en accijnzen is er gehuisvest evenals de controle- en inlichtingsdiensten.

3. Stapelhuis (A)

Dit stapelhuis is vandaag nog in gebruik. Het dient voor de opslag van goederen ingevoerd uit of uitgevoerd naar niet-europese landen.

4. Administratiegebouw en Posterijen

Dit is een merkwaardig gebouw dat qua stijl geïnspireerd is door de Vlaamse Renaissance (illustratie 5). Hier waren vroeger de stationsadministratie en de posterijen gevestigd. Deze laatste hebben de lokalen verlaten om hun intrek te nemen in de gebouwen van de Franse gemeenschap aan de Leopold II-laan.

5. Het station

Dit werd waarschijnlijk getekend door de architecten Bosmans en Vandeveld in samenwerking met ingenieur Bruneel van de N.M.B.S.. Aan de Picardstraat vertoont de constructie drie opeenvolgende puntgevels en twee gebouwen van meer bescheiden afmetingen (illustratie 6). Heden ten dage wordt het station nog aangedaan door vier spoorlijnen. De centrale sporen werden ontmanteld. Op bouwkundig en functioneel gebied zijn deze gebouwen van hoogstaande kwaliteit.

Vermeldenswaardig is dat in september 1990 tijdens het zevende congres voor de instandhouding van het industrieel patrimonium in Brussel een reeks vooraanstaanden en specialisten voorgesteld heeft, rekening houdend met de authenticiteit en het unieke karakter van de site Thurn en Tassis, deze op te nemen op de lijst van het wereldpatrimonium van de Unesco met de vermelding "*in gevaar*".

De projecten

Het meest in de media besproken project is dat van Music City. Dit project wil een spektakelzaal van 12.000 zitplaatsen bouwen. Naast dit amfitheater zouden ook annexe activiteiten hun plaats vinden : winkels, kantoren, muziekindustrie, studio's, restaurants, een nightclub en een café. De financiële kosten van deze infrastructuur zouden 3,2 miljard bedragen. Dat is de zwaarste investering in Brussel sinds Expo 58. Zij zouden gedragen worden door privé-kapitaal.

Dit project beslaat ongeveer 6 hectaren van de beschikbare 25 hectaren. Het wekt gepassioneerde reacties op en veel wrevel. Het heeft reeds aanleiding gegeven tot een rechtsgeding tussen de minister van Urbanisme van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, die reeds de bouwvergunning heeft verleend, en het college van de stad Brussel in verband met termijnen die niet in acht genomen zouden zijn.

De voornaamste kritiek betreft het feit dat het project slechts slaat op een deel van de site zodat de vraag blijft "*wat met de rest ?*". Zou het niet gepast zijn een globaal samenhangend plan te ontwerpen, alhoewel wetende dat de alternatieve projecten een massieve tegemoetkoming van de subsidiërende overheden zouden vergen ?

In de kartons worden ook nog andere projecten bestudeerd. Zo wordt een breed opgezet plan van uitzonderlijk belang, genaamd Thurn en Tassis 21, verdedigd door De Bronsfabriek. Dit project wil de site van Thurn en Tassis omvormen tot een Brussels economisch en industrieel centrum, waar verschillende musea zouden ondergebracht worden : de federale musea van de spoorwegen, van het verkeer, van de industrie en de techniek en vele andere musea die nu her en der verspreid liggen. Denken we maar aan het museum van de posterijen, het drukkerijmuseum, het museum van het vuur, het museum van de buurtspoorwegen, het museum van de wegenbouw en openbare werken, het museum van douane en accijnzen, het museum van de telefoon. De nationale opera heeft belangstelling voor het domein o.a. om er decors in op te slaan. Ook de Koninklijke Bibliotheek zou er enkele van haar activiteiten in kunnen onderbrengen.

Het centrum zou aldus het geheugen worden van ons industrieel en sociaal verleden. Op die manier zou het een cultureel centrum worden !

Uit dit alles mag blijken dat de reconversie van Thurn en Tassis een reuzengroot probleem vormt, een opgave die nog vele jaren in beslag zal nemen en nog veel inkt zal doen vloeien.

* * * * *

Dit artikel werd in ruime mate geïnspireerd door een document getiteld "*Voorstel van herwaardering opgesteld door De Bronsfabriek en TICCI (*) Belgium – mei 1993*".

Wij stellen er prijs op hier hulde te brengen aan het werk gepresteerd door De Bronsfabriek voor de instandhouding van ons architecturaal en cultureel patrimonium en de bescherming van onze sociale en industriële geschiedenis.

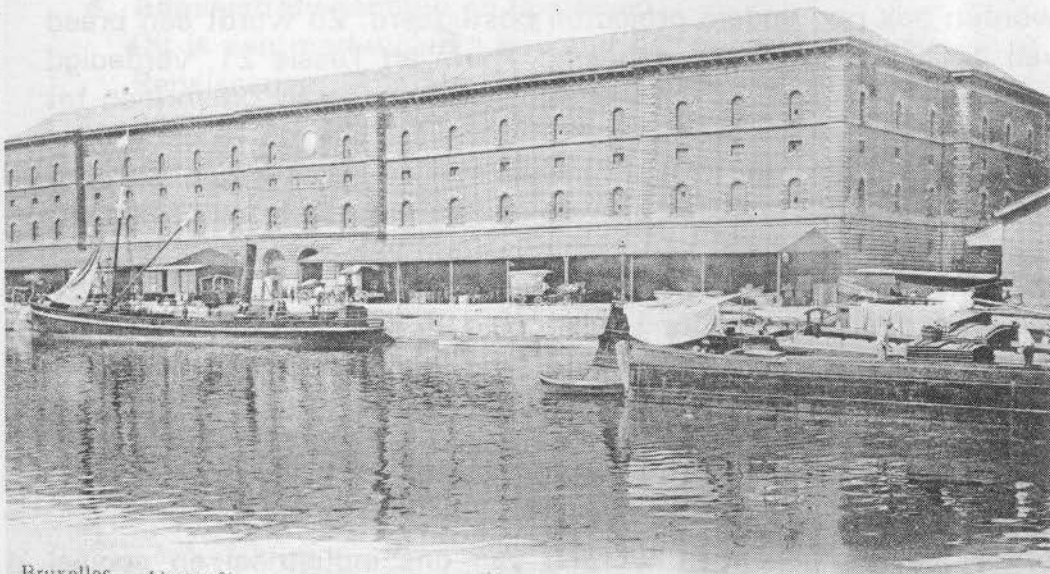
(*) The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage.

Geraadpleegde bronnen

- Voorstel tot herwaardering ingediend door De Bronsfabriek v.z.w. Centrum voor de sociale en industriële geschiedenis van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest, Ransfortstraat 27, 1080 Brussel.
- Zie ook het artikel verschenen in het nummer van oktober van Het Spoor, maandblad van de sociale werken van de N.M.B.S.

Illustraties : verzameling E. Christiaens.

G. Vanden Bussche
Vertaling : D. Winderickx

Bruxelles — l'entrepôt.

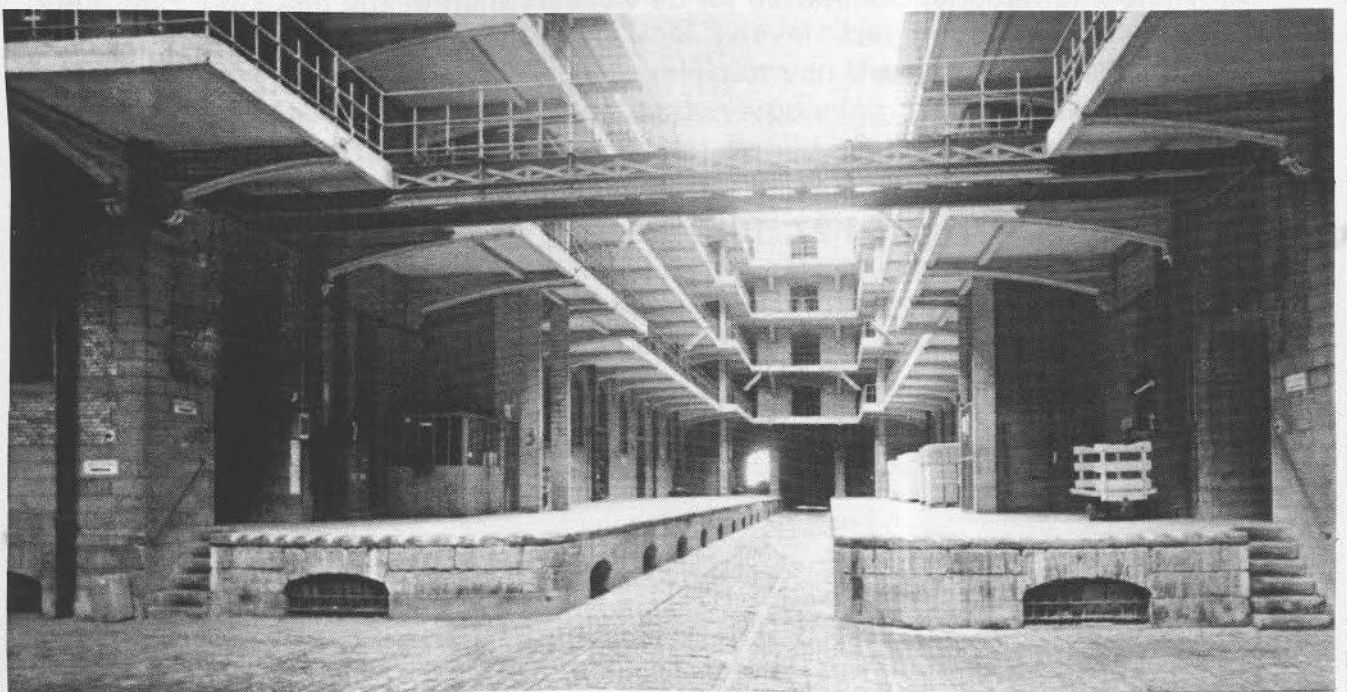
No 3023 — Hétiotypie De Graeve, Gand.

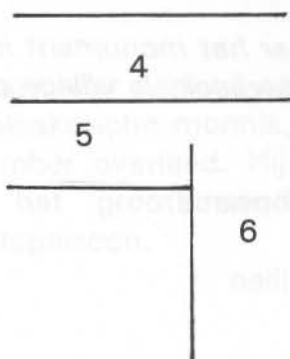
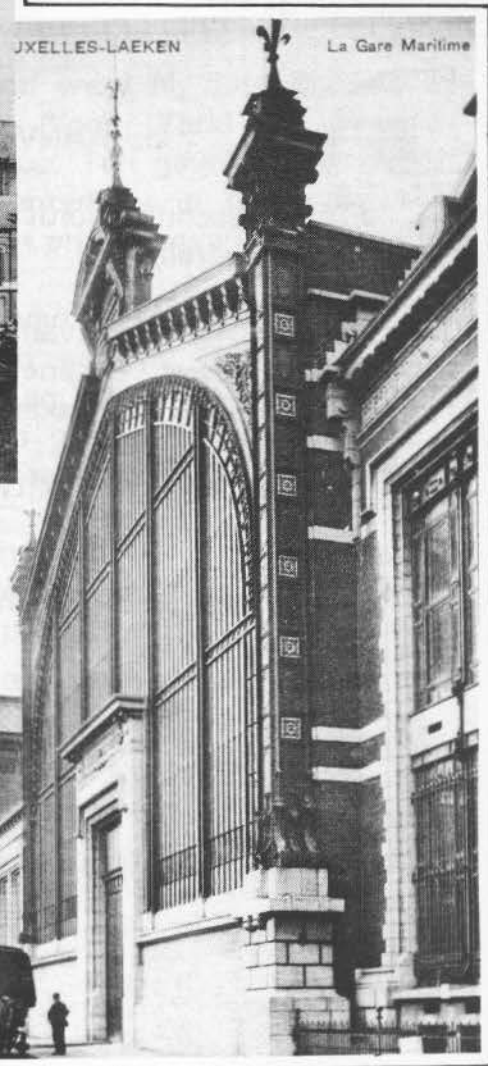
Librairie

1

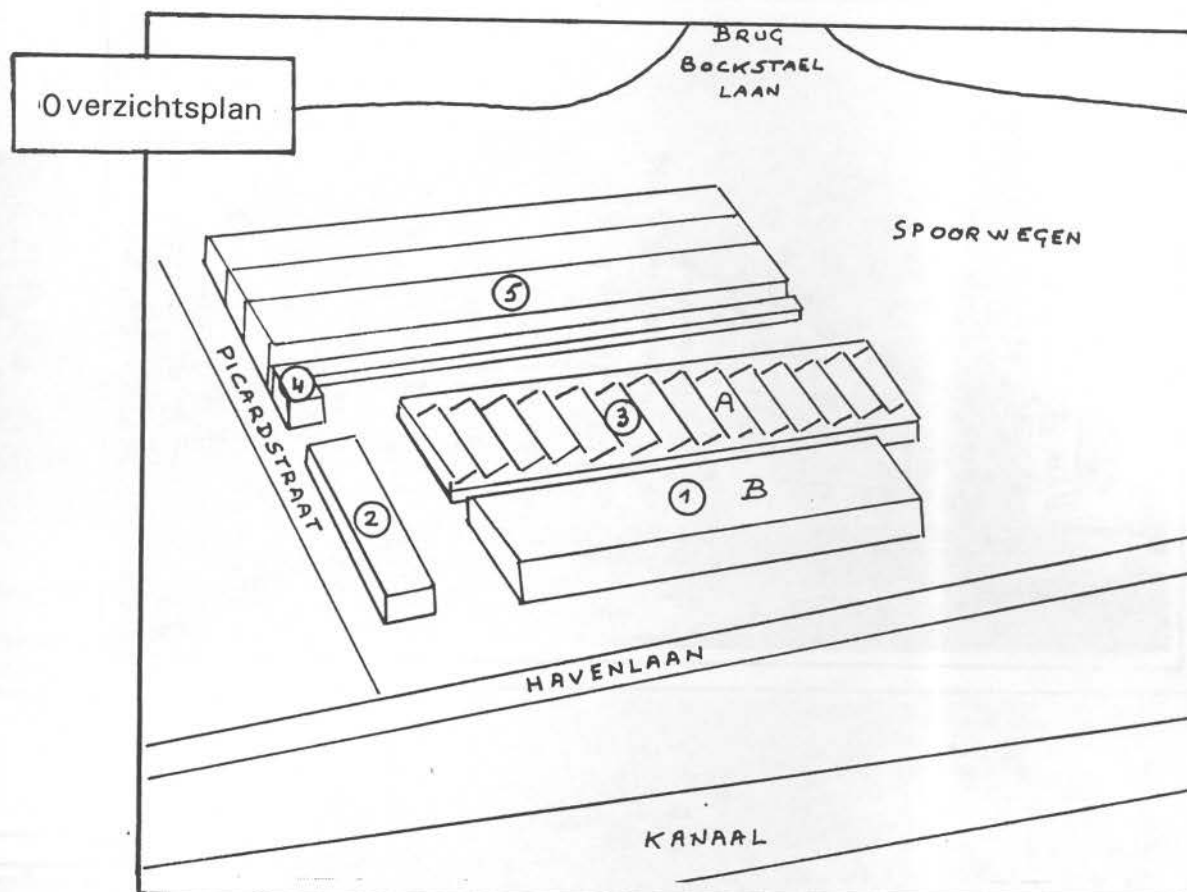
2

3

AANVULLING : De beeldhouwer Eugène Canneel

Ons tijdschrift wordt kritisch gelezen. Dat wordt nog eens bewezen door het volgende relaas.

In het nummer van december 1997 publiceerde ik een biografie van de beeldhouwer Eugène Canneel (auteur van Sint-Eligius aan de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken).

Daarbij vermeldde ik twee werken die ik niet gevonden had in het Schaarbeekse Josaphatpark.

Onze lezer Marcel Verheyleweghen schrijft mij het volgende :

- 1) *Kariatide (steen)* : dat monument bestaat nog ter hoogte van de Lambermontlaan, boven de wip in het park.
- 2) *Tijl Uilenspiegel* : de sokkel is nog ter plaatse, maar het monument is vernield in 1991 (volgens Leon Verreydt in zijn boek "Schaerbeek, le village des ânes" blz 25).

Waarvan akte en met mijn hartelijke dank voor de informatie.

Joris Dillen

**LACA, OOG IN OOG MET DE HEILIGENBEELDEN AAN DE
ONZE-LIEVE-VROUWEKERK VAN LAKEN**

Door Leon Candau (hagiografie) m.m.v. Joris Dillen (beeldhouwers)
(6de vervolg)

SINT-WILLIBRORDUS (nr. 8 op het schema van de heiligenbeelden)

De Angelsaksische Kerk kwam in de loop van de 7de eeuw haar zware moeilijkheden te boven, onder meer door de geloofsverkondiging van Ierse monniken maar vooral dankzij het ter plaatse gegeven onderricht van de Romeinse benedictijnen, die op last van Paus Gregorius in 596 naar het koninkrijk Kent werden gezonden. Vanuit dit kerngebied zouden ze de hele Engelse bevolking pogen te winnen voor het christendom.

De "*Angelsaksische renaissance*" had tot gevolg dat Engelse monniken naar het vasteland reisden om daar op hun beurt evangelisatiearbeid te gaan verrichten bij hun achtergebleven stamgenoten. Ze begonnen het geloof te verspreiden bij de Friezen, bij de Alamannen en de Zwaben ten oosten van de Rijn.

Een onder hen, Willibrordus, is de geschiedenis ingegaan als een rondtrekkende leidersfiguur maar vooral als "*Apostel der Friezen*". Zijn Romeinse bijnaam was Clemens, zijn Germaanse naam : Wilbert.

Hij werd geboren in 658 in Northumberland. Als kind werd hij door Schotse monniken opgevoed in het benedictijnenklooster van Ripon (York) dat geleid werd door abt Wilfried. Hij trad later tot deze orde toe. Ten gevolge van een conflict tussen abt Wilfried en de bisschop van Canterbury in 678, verliet Willibrordus het klooster en trok naar Ierland waar hij tot priester gewijd werd.

In 690 begaf hij zich naar het Frankenrijk waar Pepijn van Herstal hem Friesland als missiegebied aanwees. De Paus gaf zijn zegen aan de Friezenmissie. Willibrordus maakte van Utrecht het centrum van zijn activiteiten. Vijf jaar later werd hij door Paus Gregorius I in 695 tot bisschop gewijd. Gedurende zijn zending bracht hij een groot deel van het huidige Nederland tot het christendom

Hij stichtte de domkerk van Utrecht, zetel van zijn bisdom, en in 698 het klooster van Echternach. Met het overlijden van Pepijn van Herstal viel zijn bescherming weg. Dit was de reden waarom hij zich plots in eenzaamheid terug trok.

Vijf jaar later nam hij op verzoek van Karel Martel en van Bonifacius, een andere Angelsaksische monnik, het missiewerk opnieuw ter hand tot hij in 739, op 7 november overleed. Hij werd begraven in Echternach. Deze stad en trouwens ook het groothertogdom Luxemburg, beschouwen hem heden nog als beschutspatroon.

Hij wordt vandaag ook nog vereerd in Nederland (de kerkprovincie Utrecht koos hem als patroonheilige) maar ook in België omdat hij missiewerk verricht heeft in de omgeving van Antwerpen, de Kempen en in Midden- en Oost-Brabant.

Beeldhouwer A. Vriens voegde volgende attributen toe aan de beeltenis van Sint-Willibrordus : mijter, staf en bisschopskleed als symbolen van het hoge kerkelijk ambt dat hij bekleedde. In de rechterhand draagt de heilige een kerkmodel. Dit attribuut verwijst naar de vele kerken en kloosters die hij tijdens zijn leven liet oprichten. De sokkel werd versierd met plantgewas waaruit een slang te voorschijn komt. De beeldhouwer heeft waarschijnlijk een reminiscentie gemaakt naar de gevaarlijke omstandigheden waarin Sint-Willibrordus vaak zijn bekeringswerk moest uitvoeren.

Regionale wetenswaardigheden

Op Pinksterdag, zijn feestdag, wordt er in Echternach een springprocessie gehouden. Gedurende het hele traject doen de deelnemende boetelingen telkens drie stappen voorwaarts en een stap achterwaarts. Deze gebeurtenis is met de jaren in het spreekwoordenregister terechtgekomen.

In Viersel (Provincie Antwerpen) werd de heilige aangeroepen tegen de kinkhoest. Op de eerste zondag van de vastentijd trokken vele mensen op bedevaart naar Viersel om al biddend de voorspraak van de heilige Willibrordus af te smeken.

In Berchem (Antwerpen) bestond er vroeger een "*Willebrordusputteke*" waarnaast de heilige een kapel zou hebben laten bouwen.

L. Candau

De beeldhouwer van Sint-Willibrordus in Laken :

Antoine Vriens

(Vorst 9.8.1902 - Ukkel 14.9.1987)

Antoine Vriens studeerde aan de Academie voor Schone Kunsten van Sint-Gillis en van Brussel (bij Isidore De Ridder en Grandmoulin)

In 1929 wint hij de Prijs van Rome en later nog meerdere prijzen en medailles.

Van hem zijn werken o.m. te vinden :

In het Brusselse :

- In Brussel :

- Kunstberg (aan de trappen die van het parkje naar de Arenbergstraat leiden) :
- De Verstandhouding (groep met man en twee vrouwen) (steen).
- Koninklijke Academie voor Wetenschappen Letteren en Schone Kunsten :
  - Buste van musicoloog en hoogleraar (Brussel en Luik) Charles Van den Borren (1874 - 1961) (brons).
  - Buste van de Franstalige schrijver Gustave Van Welkenhuysen (1900 - 1976).
- Museum voor Kunst en Geschiedenis :
  - Beeld van schilder Jean Van Noten (1903 - 1982) (synthetische steen).
- Koninklijke Musea voor Schone Kunsten :
  - Staande Vrouw.

- In Elsene :

- Gemeentelijk Museum :
  - Vrouwentorso (bruine gips).
  - De Opschik (zich wassende vrouw) (brons op rode marmeren sokkel).
  - Zeemeermin met dolfijn (kunststeen).

- In Ukkel :

- Wolvendaalpark :
  - Pallas (1929).
- Hoek Crabbegat en de De Frélaan :
  - Gedenkteken van Tiji Uilenspiegel van Charles De Coster (kunststeen).

- In Vorst :

- Gemeentehuis :
  - Versieringen aan de toren (met meerdere collega's).

Elders in het land :

- In Doornik :

- Museum voor Schone Kunsten :
  - De Zaaister.

- In Luik :

- Universiteit :
  - Ceres (brons - 1944).

- In Mechelen :

- Museum "Hof van Busleyden" :
  - Rechtstaand vrouwelijk naakt (brons).

De (voormalige) **Provincie Brabant** bezat vijf werken van deze kunstenaar : Moederschap (brons), Vrouwelijkheid (marmer), De Twee Vriendinnen (verguld brons), Zich Kappende Vrouw (terracotta) en De Dans (brons).

-

Antoine Vriens was ook medailleur, medailles van hem waren te zien in tentoonstellingen gehouden in de Koninklijke Bibliotheek Albert I :

- In december 1980 / januari 1981 : "De Medaille in België van 1951 tot 1976".
- In november / december 1980 : "Hedendaagse Belgische medailleurs".

Vriens wordt vermeld in Bénézit, Arto en P. Legrain.

J. Dillen

SINT-BONIFACIUS (nr. 9 op het schema van de heiligenbeelden)

Onder de Angelsaksische geloofsverkondigers neemt Bonifacius een ereplaats in. Zijn oorspronkelijke naam was Wynfrith (Winfried).

Hij werd geboren in 672 in Devon en bracht zijn jeugd en zijn eerste jaren van volwassenheid door in verschillende kloosters van Wessex. Tijdens deze periode was hij goed geplaatst om zich met de culturele waarden van zijn tijd vertrouwd te maken en zich erin te verdiepen.

In 716 begaf hij zich naar het vasteland. Eerst werkte hij als missionaris onder de leiding van Willibrordus aan het kersteningproces van de Friezen. Na een eerste reis naar Rome in 718 ondernam hij in 722 een tweede reis naar deze stad en werd toen door Paus Gregorius II tot bisschop aangesteld. Bij deze gelegenheid ontving hij ook de naam Bonifacius. Dit betekent zoveel als "*bienfaiteur*" of weldoener.

Als missiebisshop kreeg hij als opdracht het geloof te verkondigen in de Germaanse gebieden ten oosten van de Rijn. Onverschrokken en geestdriftig als hij was trok hij doorheen Beieren, Alamannië, Hessen, Saksen en Thüringen. Overal waar hij voorbijkwam namen de bekeringen in aantal toe. Getuige hiervan is een kleine anekdote die in een van zijn levensbeschrijvingen vermeld staat. Ziehier het verhaal. In Geismar bij Fritzlar stond een eik die aan de God Donar was toegewijd. In het bijzijn van een dichte menigte begon Bonifacius deze eik om te hakken. Toen de boom krakend neerstortte en de goden zich niet wreekten, liet de ganse menigte zich uiteindelijk tot het christendom overhalen.

In 732 verleende Paus Gregorius III hem de titel van aartsbisshop. Hij organiseerde het kerkelijk bestuur en schiep bisdommen met vastliggende grenzen. De zetels ervan bevonden zich respectievelijk in Passau, Salzburg, Freising, Regensburg, Würzburg en Eichstätt.

Met de steun van Karel Martel speelde hij ook een belangrijke rol met betrekking tot de hervormingen van Kerk en Staat in Frankenland. Bonifacius was zelfs nauw betrokken bij de staatsgreep die de Karolingers aan de macht zou brengen.

In 744 stichtte hij een klooster in Fulda. In 747 verhief hij de stad Mainz definitief tot de zetel van zijn aartsbisdom. Volgt dan nog in 751 een relevante gebeurtenis als nevenaspect van zijn eigenlijk missioneringswerk. Op pauselijk gezag kroonde hij in dat jaar Pepijn III tot nieuwe koning van de Franken.

Na zijn Frankische taak te hebben volbracht stortte hij zich met vernieuwde ijver op het zendelingenwerk en trok eens te meer naar Friesland. Deze episode was echter van korte duur want op 5 juni 754 vond hij samen met 52 metgezellen, de marteldood in Dokkum. "*De grote Apostel van de Germanen*" werd begraven in de domkerk van Fulda (Duitsland).

Hiernaast het evangelieboek dat Bonifacius op zijn laatste missietocht en tijdens zijn marteling ter bescherming boven het hoofd hield. Let op de inkerving van de dodelijke slag bovenaan. (Fulda : schatkamer domkerk).

Beeldhouwer F. Wijnants voegde volgende attributen toe aan het beeld van Sint-Bonifacius : mijter, bisschopskleed en kromstaf, verwijzend naar het hoge geestelijke ambt dat hij bij leven bekleedde.

(Andere kunstenaars stellen de heilige voor met een kruisstaf voorzien van twee dwarsbalken, het herkenningsteken van een pauselijk legaat. Bonifacius was inderdaad een pauselijk gezant zoals hoger vermeld in zijn levensbeschrijving).

Met de rechterhand wijst hij naar het liturgisch handboek dat hij in de linkerarm omklemt, symbool van zijn missiewerk en zijn ijverige geloofsverkondiging.

Voorkant sokkel :

Op achtergrond : twee wielen. Het wiel is een gebruikelijk attribuut dat door verschillende kunstenaars aan zijn beeltenis wordt toegevoegd.

Helaas hebben wij de betekenis hiervan niet kunnen achterhalen.

Op voorgrond : twee gevleugelde monsters die ongetwijfeld verwijzen naar de afschuwelijke wijze waarop hij vermoord werd.

Zijkant sokkel :

Een arend. Dit attribuut staat symbool voor zijn missiewerk in de Germaanse landen.

Regionale wetenswaardigheden

Uit wat voorafgaat blijkt dat Sint-Bonifacius in onze gewesten nooit een rol gespeeld heeft. Om deze reden is er hier dus ook nooit een Bonifaciuscultus tot stand gekomen. In de volksdevotie is hij evenwel algemeen bekend als "*ijsheilige*", samen met Sint-Servatius en Sint-Pancratius. (zie LACA Tijdingen, nummer 2, december 1996, blz. 30).

De heiligen wier feestdag respectievelijk op 12, 13 en 14 mei valt, werden in het verleden al snel tot beschermheiligen tegen nachtvorst en patroonheiligen van het zaaien, de oogst en het jonge vee uitgeroepen.

Talrijke gezegden en weerspreuken in verband met de "*ijsheiligen*" werden opgetekend. Wij geven enkele voorbeelden.

"Ein guter Servatius macht einen guten Bonifacius"

Kan als weersvoorspelling beschouwd worden. Wanneer Servaasdag eenmaal zonder nachtvorst is verlopen, zal ook de feestdag van Bonifacius wel zonder de in die tijd van het jaar zo gevreesde koude voorbij gaan.

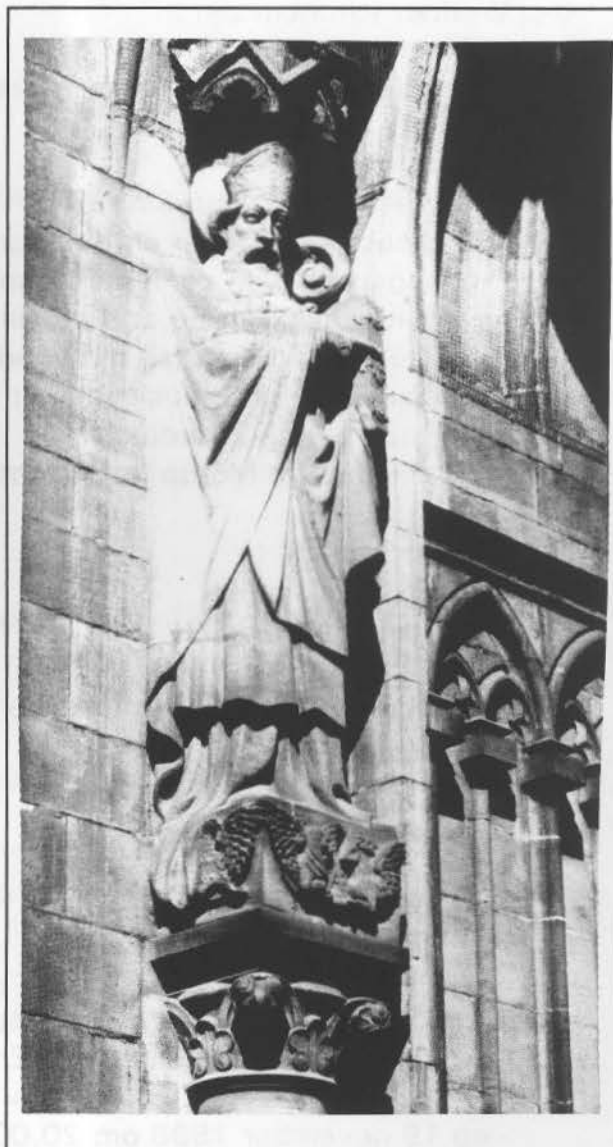
Van dit spreekwoord bestaat er in het Nederlandstalige taalgebied een bijna gelijkkluidende versie : "*Geen rijmken na Servatius, geen vloksken na Bonifacius*".

Tezamen worden de drie ijsheiligen door de Tsjechen de "*ledovi muzi*" genoemd, de "*ijsmannen*". En ook voegt met in het Tsjechisch wel de beginletters van deze drie heiligen samen, wat "*Pan Serboni*" vormt, en zoveel betekent als "*de heer Serboni*"; de uitdrukking "*Pan Serboni*" of "*verbrandt de bomen*" duidt aan dat er op de feestdagen van de ijsmannen normaal gesproken nog gestookt moet worden tegen de kou.

L. Candau

SINT-WILLIBRORDUS

SINT-BONIFACIUS

De beeldhouwer van Sint-Bonifacius in Laken :

Fernand (Nante) Wijnants

(Mechelen 28.1.1887 - Mechelen 13.11.1955)

Hij volgde lessen aan de Academie voor Beeldende Kunst in Mechelen en aan de Academie voor Schone Kunsten in Brussel.

In 1910 won hij de Godecharle-prijs. Hij is leraar geweest aan de Technische Scholen van Mechelen en van 1939 tot 1944 directeur aan de Academie voor Schone Kunsten van Mechelen.

- Werken van hem zijn :
- **In Mechelen :**
  - Naast de Sint-Romboutskathedraal :
    - Christus Koning (brons).
  - Sint-Janskerk :
    - twee beelden van Sint-Jan (Sint-Jan de Doper en Sint-Jan de Evangelist).
  - Ingangspoort van de Technische Scholen :
    - emblemen van de drie afdelingen : de architectuur, de meubelmakerij, de beeldhouwkunst (zij zijn voorlopig weggenomen).
  - Museum "Hof van Busleyden" :
    - Vrouwenfiguur (brons).
    - Philippus De Monte (toondichter 1521 - 1603) (eikenhout).
- **In Sint-Amands :**
  - Sint-Amandskerk :
    - preekstoel (1922).

Hij is de broer van de meer bekende Ernest Wijnants.

J. Dillen

TER INFORMATIE : VOORDRACHTEN OVER PLAATSELIJKE GESCHIEDENIS

De heer Roel Jacobs, een eminent spreker, werd door het Gemeeschapscentrum Nekkersdal aangezocht om twee voordrachten te houden die plaats vinden in de Nederlandstalige stadsbibliotheek (Emile Bockstaellaan nr. 107/109).

- op 19 november 1998 om 20.00 uur
"Dorpen rond Brussel Stad ... de cuype ...".
- op 26 november 1998 om 20.00 uur
"Laken van de 14de eeuw tot aan de Franse Revolutie".

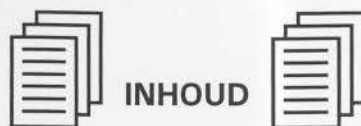
Inkomprijs : 200 F p.p. en per voordracht.

Liefst reserveren bij het secretariaat Nekkersdal – tel. 02/428.09.08.

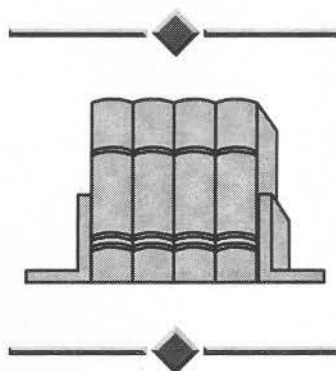
IN MEMORIAM

Het bestuur en de leden van LACA bieden de Heer en Mevrouw Van Krieking, alsook alle familieleden, hun innigste gevoelens van medeleven aan bij het overlijden van Mevrouw Alice Legge, hun geliefde moeder en schoonmoeder.

	pag.
1. - Ten Geleide (L. Candau)	1 - 3
2. - Over Gotha en de Koninklijke Residentie Laken (H. Vestraete)	4 - 7
3. - De Gilden en Naties van Brussel (G. Vanden Bussche) (Vertaling J. Fransman)	8 - 13
4. - Brussel; Thurn en Tassis (G. Vanden Brussche) (Vertaling D. Winderickx)	14 - 20
5. - LACA, oog in oog met de heiligenbeelden aan de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken (6 ^{de} vervolg) (L. Candau en J. Dillen)	21 - 28

LIDGELDEN

Met dit nummer loopt ons negende werkingsjaar ten einde. Mogen wij onze geëerde leden vragen spontaan hun lidgeld voor het jaar 1998-1999 te hernieuwen (300 F.) op rekening nr. 068-2095230-57 van LACA.

Steungelden zijn steeds welkom !

Door dit bedrag nu reeds over te schrijven zou U onze schatbewaarder heel wat werk besparen.

Met heemkundige dank en LACA-groeten

Met de gewaardeerde steun van de
Vlaamse Gemeenschapscommissie
en de Stad Brussel

